

MAGYARORSZÁG NAGYKÖVETSÉGE
Podgorica

ÖSSZEFOGLALÓ SZAKMAI BESZÁMOLÓ
a 2016. január-június közötti időszokról
Illés Bálint nyugat-balkáni regionális mezőgazdasági és környezetügyi
szakdiplomata

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló	3
1. A nyugat-balkáni régió rövid bemutatása	5
1.1. A régió országai	5
1.1.1. Albánia.....	5
1.1.2. Macedónia	6
1.1.3. Montenegró.....	7
1.2. Az ágazatok regionális aktualitásai	9
1.2.1. Mezőgazdaság, vidékfejlesztés, élelmiszeripar	9
1.2.2. Környezet- és természetvédelem, vízügy	10
1.3. Nemzetközi kapcsolatok a régióban.....	11
1.4. Az agrár- és környezetügyi igazgatás intézményrendszere	11
1.4.1. Albánia.....	11
1.4.2. Macedónia	11
1.4.3. Montenegró.....	11
2. Megvalósult, illetve folyamatban levő két- és többoldalú együttműködések	12
2.1. Közigazgatási intézményfejlesztés	12
2.1.1. Montenegró.....	12
2.1.2. Albánia.....	13
2.1.3. Macedónia	13
2.1.4. Magyar szakértők EU-s projektekbe történő delegálásának lehetősége	13
2.2. Ösztöndíjas programok.....	13
2.3. Vállalati együttműködések	14
2.3.1. Montenegró.....	14
2.3.2. Albánia.....	15
2.3.3. Macedónia	16
2.4. Rendezvények	16
2.5. Vezetői és szakértői delegációk látogatása	17
3. A magyar cégek piacra lépésének feltételei	18
3.1. Kihívások, akadályok.....	18
3.2. Lehetőségek.....	19
4. Sajtócikkek, média megjelenések	20

Vezetői összefoglaló

2016 januárjától nyugat-balkáni regionális mezőgazdasági és környezetügyi szakdiplomata poszt működik a podgoricai Magyar Nagykövetségen, amelynek illetékessége Montenegróra, Macedóniára és Albániára terjed ki. A posztot *Illés Bálint* tölti be, aki ezt megelőzően a Földművelésügyi Minisztérium főosztályvezető-helyettese, a FAO-Magyar Nemzeti Bizottság főtitkára volt, és Magyarország EU, valamint ENSZ-FAO tagságából eredő, jelentős részben a Nyugat-Balkán felé irányuló fejlesztési együttműködéseit, projektjeit hangolta össze.

Ezek az együttműködések a mezőgazdaság és a környezetügy különböző szakterületeit fedték le, úgy mint az állattenyésztést, az agrárstatisztikát, az agrárpiacokat (CMO), az ökológiai gazdálkodást, a borászatot, a mezőgazdasági biotechnológiát, az öntözést, a termelői szervezeteket, a vidékfejlesztési programozást, a természeti hátránnyal érintett területeket, az állat- és növényegészségügyet, az élelmiszer- és takarmánybiztonságot, a természetmegőrzést (NATURA 2000), a védett állat- és növényfajok illegális kereskedelmét (CITES) stb.. Ezen szakterületek fejlesztése az uniós integráció folyamatában a nyugat-balkáni országokban jelentős szerepet tölt be, ezért a helyi agrárigazgatás intézményei, a szakmai szervezetek, az egyetemek és a kutatóintézetek nagyra értékelik magyar partnereiknek a régióban kifejtett munkáját, és a jövőben is számítanak erre.

A régió országaiban a mezőgazdaság a bruttó hazai termék és a foglalkoztatás szempontjából egyaránt igen jelentős nemzetgazdasági ágazat, mindkét érték jóval a magyarországi átlag fölött helyezkedik el. A népesség jelentős része él vidéken, és jellemzően kis alapterületű, gyakran elaprózódott, gazdaságosan nehezen művelhető parcellákon gazdálkodnak a családok, szerény jövedelmet és megélhetést biztosítva ezzel maguknak. A gazdálkodók megerősítése a kormányzatok programjaiban szerepel. Fontos hangsúlyozni, hogy a városokban élő, szintén jelentős számú népességet azonban az agrárium a jelenlegi kapacitásaival nem tudja ellátni elegendő mennyiségű élelmiszerrel, ezért a régió országai jelentős importra szorúlnak. A behozatal szempontjából az élőállatok, friss és fagyasztott húsok, hús- és tejkészítmények, gabona, takarmányok, vetőmag és egyéb feldolgozott termékek a legfontosabbak. Albánia, Macedónia és Montenegró CEFTA-tagságukból eredően részben a környező CEFTA-országokkal (Szerbia, Bosznia-Hercegovina, Koszovó) kereskednek, az uniós partnerek között pedig igen jelentős Olaszország, Görögország, Horvátország és Németország jelenléte.

Hazánknak minden adottsága, termelési feltételei (GMO-mentes köztermesztés, a jó állattartási és takarmányozási feltételek, a szigorú élelmiszerbiztonsági előírások betartatása) adottak ahhoz, hogy megfelelő színvonalon kielégítse a régió országaiban jelentkező élelmiszeripari igényeket. A termékexport mellett pedig fontos szerepet játszhat a magyar szakértelem és technológia kivitele is (pl. élelmiszer-feldolgozás, laborhálózat, mezőgazdasági öntözés, gépesítés), amely növelheti a nyugat-balkáni élelmiszeripari kapacitásokat, csökkentve ezzel az importfüggőséget, amely szintén a helyi kormányok programjában szerepel. Magyar mezőgazdasági vállalkozások a termékexport, illetve a technológia-transzfer tekintetében is aktív kapcsolatot tartanak a helyi potenciális partnerekkel.

Ami a környezetvédelmet illeti, a régió országai jelenleg hasonló kihívásokkal szembesülnek, mint az EU csatlakozást megelőző évtizedekben Magyarország, ezért az átmeneti tapasztalatainkat délkeleti partnereink jól tudnák hasznosítani. A hulladékgazdálkodás mellett a vízgyűjtő-gazdálkodás és árvízvédelem, valamint a szennyvízgyártás kapcsán képzelhetők el együttműködések nyugat-balkáni szereplőkkel

közigazgatási intézményfejlesztés, tudásátadás, beruházások tervezése, projektek kivitelezése, technológiák exportja, üzemeltetés stb. révén. Az elmúlt időszakban vállalati megkeresések, delegációk is érkeztek a térségbe, hogy a környezetvédelmi beruházási lehetőségekről tájékozódjanak, illetve a pályázatokra felkészüljenek.

A magyar agrártárca 2010 óta vesz részt a szkopje-i székhelyű Délkelet-Európai Regionális Vidékfejlesztési Állandó Munkacsoport (SWG RRD) munkájában, melynek Albánia, Macedónia és Montenegró is tagja. Az SWG egy nemzetközi kormányközi szervezet, melynek a vidékfejlesztéssel foglalkozó délkelet-európai kormányzati szervek a tagjai, és célja a mezőgazdaság és a vidéki területek fenntartható fejlesztése, valamint az EU integrációra való felkészülés. Magyarország korábban már adott otthont a szervezet emelt szintű szakértői (Assembly) ülésének, emellett a magyar intézmények folyamatos segítséget nyújtanak a TAIEX-en keresztül is. Illés Bálint szakdiplomata ezen szervezet magyar nemzeti kontakt pontja szerepét 5 éve tölti be.

1. A nyugat-balkáni régió rövid bemutatása

A nyugat-balkáni régió Európa délkeleti részén, a Balkán-félszigeten fekszik. Földrajzi, kulturális, történelmi, gazdasági és politikai szempontból eltérően értelmezik a régió határait. Hazánk számára a Nyugat-Balkán gazdasági-kereskedelmi (beleértve az agrárgazdaságot, az élelmiszer- illetve a környezetipart), valamint kül- és biztonságpolitikai szempontból elsősorban az egykori Jugoszlávia utódállamait, valamint Albániát jelenti. Közülük is el lehet határolni a már EU tag Szlovéniát és Horvátországot a tagjelölt, illetve potenciális tagjelölt országoktól: Albániától, Macedóniától, Montenegrótól, Szerbiától, illetve Bosznia-Hercegovinától és Koszovótól. A Földművelésügyi Minisztérium, valamint a Külgazdasági és Külügyminisztérium által 2016-ban létrehozott nyugat-balkáni regionális mezőgazdasági és környezetügyi szakdiplomatai poszt a régió három tagjelölt országára, Albániára, Macedóniára és Montenegróra terjed ki.

1.1. A régió országai

1.1.1. Albánia

A 28 748 km² területű Albán Köztársaságnak 3 millió lakosa van. Fővárosa Tirana, ahol több mint egymillió ember él. Az országban az albán mellett több más nemzetiség (görög, macedón, montenegrói, roma, vlah) él együtt, melyek aránya összesen 5%. A főbb felekezetek aránya: muzulmán 70%, ortodox 20%, római katolikus 10%. Albánia rendelkezik tengerparttal (Jón és Adriai-tenger), szárazföldi szomszédjai Montenegró, Koszovó, Macedónia és Görögország.

Magyarország és Albánia között a kétoldalú kapcsolatok hagyományosan jók, barátiak.

Az ország gazdag természeti erőforrásokban, gazdasága azonban elmaradott, melyet az elmúlt évszázad történelmi-politikai folyamatai eredményeztek. Az ország 2009-től a NATO tagja, ezen kívül az Európai Unióhoz is felvételi kérelmet nyújtott be ugyanabban az évben, a tagjelölti státuszt pedig 2014-ben kapta meg. Az Európai Unióhoz történő csatlakozásra való felkészüléshez, az intézmény- és jogrendszer fejlesztéséhez, a szükséges reformok végrehajtásához Albániát az EU pénzügyi támogatásban részesíti az ún. előcsatlakozási támogatási eszközön (IPA) keresztül. Albánia emellett más nemzetközi szervezetek fejlesztési programjaihoz is csatlakozott (Nemzetközi Valutaalap, Világbank, Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank, Egyesült Nemzetek Szervezete). Ezen fejlesztéseknek köszönhetően csökkent az infláció és a központi költségvetés deficitje, a korábban igen elmaradott infrastruktúra fejlődésen ment keresztül, továbbá fejlődött az intézményrendszer is. További megoldandó feladatokat jelent a munkanélküliség (17,3%), a jelentős mennyiségű képzetlen munkaerő, valamint a magas korrupció és a feketegazdaság. Előreláthatólag ez év végétől közvetlen légiösszeköttetés jön létre Budapest és Tirana között.

A mezőgazdaság fontos nemzetgazdasági ágazat, a dolgozó lakosság mintegy fele (41,5-58%, különböző statisztikák alapján) ebben a szektorban dolgozik, a bruttó hazai termékhez a termelési tényezők alacsony hatékonysága miatt ugyanakkor mindössze 23%-kal járul hozzá. Az ország teljes területének 28%-a erdő, 16%-a szántó, 12%-a rét-legelő, 2%-a szőlő-gyümölcsös. A birtokszerkezet elaprózódott, a családi gazdaságok többsége néhány hektáros parcellákon gazdálkodik. Az állattartáson belül jelentős a juh- (1856 ezer), a kecske (867 ezer) és a szarvasmarha-tenyésztés (498 ezer db), valamint a méhészet (43 ezer család). A baromfiállomány nagysága 8928 ezer db. A növénytermesztésben a szántóföldi búza-, kukorica-, burgonya-, cukorrépa és dohánytermesztés, a szőlőművelés, olíva, valamint a zöldség és gyümölcsstermesztés jellemző.

Albánia külkereskedelmi mérlege negatív (2015-ben 2.206 millió euró passzívumot mutatott; az import fedezettsége 44,7% volt). Az exportban ugyan jelentős részarányt képviselnek a mezőgazdasági termékek (zöldségfélék és gyümölcsök, dohány, olíva-termékek, tojás), azonban feldolgozott élelmiszerekből (napraforgóolaj, alkoholmentes italok, finomított cukor, száraztészta, csirkehús) és egyéb mezőgazdasági nyersanyagból (gabona) behozatalra szorul, ezáltal az agrár-külkereskedelem is deficitese. Albánia főbb kereskedelmi partnerei a CEFTA (Koszovó, Macedónia, Szerbia, Montenegró) és az EU államai (Olaszország, Görögország, Németország, Franciaország). Az agrár-külkereskedelmet illetően Magyarország 2015-ben 9183 euró értékben exportált Albániába, míg a behozatal 630 ezer euró összegű volt.

Albániában 12 nemzeti park található.

Forrás: Albán Statisztikai Hivatal (www.instat.gov.al), Agrárgazdasági Kutató Intézet (www.aki.gov.hu)

1.1.2. Macedónia

A Macedón Köztársaság (multilaterális kapcsolatokban hivatalosan Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság) Jugoszláviától 1991-ben függetlenné vált ország. Magyarország és Macedónia között a kétoldalú kapcsolatok kiemelkedően jók, a külügyminiszterek szinte havi rendszerességgel találkoznak..

A 25 713 km² területen 2,1 millió ember él, a macedónokon kívül a más nemzetiségek (albán, török, szerb, bolgár, görög, roma) aránya 45%. A felekezetek megoszlása: 53% ortodox, 45% muzulmán, 1% római katolikus. Az ország fővárosa Szkopje, lakossága félmillió fő. Tengeri kijárata nincsen, szomszédjai: Szerbia, Bulgária, Görögország, Albánia és Koszovó.

Macedónia – Koszovóval egyetemben – az egykori Jugoszlávia legszegényebb vidékei közé tartozik, melynek gyökerei – Albániához hasonlóan – szintén a történelmi és politikai folyamatokban keresendők. A munkanélküliség jelentős (24,5%), és nagy a feketegazdaság.

Macedónia számára szintén fontos az Európai Unióhoz való csatlakozás: 2004-ben folyamodott a tagságért, és a következő évben már meg is szerezte a tagjelölti státuszt. A csatlakozási tárgyalások megkezdését ugyanakkor hátráltatják a Görögországgal, valamint Bulgáriával fennálló vitás kapcsolatai. Tagjelöltként Macedónia is jogosult az EU előcsatlakozási támogatására, az IPÁ-ra, emellett Szkopjében is jelen vannak a nemzetközi fejlesztési szervezetek, pénzintézetek (VB, EBRD), amelyek különböző fejlesztési programokat finanszíroznak. Az ország infrastruktúrája fejlődik, javulnak a közlekedési kapcsolatok. Előreláthatólag ez év végétől közvetlen légiösszeköttetés jön létre Budapest és Szkopje között.

A lakosság jelentős hányada (17,3%) a mezőgazdaságból él, és az ágazat a bruttó hazai termék 10,2%-át biztosítja. Az ország teljes területének 40%-a erdő, 27%-a rét-legelő, 16%-a szántó. A mezőgazdasági területek nagysága 1264 ezer hektár, a művelt területek nagysága 513 ezer hektár. A mezőgazdasági üzemek száma 171 ezer volt (2013-as adat). A birtokszerkezet itt is elaprózódott, a magángazdaságok 65%-a 1 hektár alatti, jellemzően több parcellából álló területen gazdálkodik. Az állattartáson belül jellemző a marha (253 ezer db), a sertés (195 ezer db) és a juh (734 ezer db). A növénytermesztésen belül a rizs, a gabonafélék, a kukorica, a dohány, a szőlő, a citrus- és zöldségfélék mondhatók fontosnak.

Macedónia külkereskedelmi mérlege negatív (2015-ben 1730 millió euró passzívumot mutatott; az import fedezettsége 70,2% volt). Az exportban megtalálhatóak a mezőgazdasági

termékek (cukorrépa, zöldségfélék, gyümölcsök, juh, dohány, sajt), azonban feldolgozott élelmiszerekből (napraforgóolaj, marha- és csirkehús, finomított cukor) és egyéb termékekből (élősertés, gabona) behozatalra szorul, ezáltal az agrár-külkereskedelem is deficitese. Macedónia főbb kereskedelmi partnerei Albániához hasonlóan a CEFTA és az EU államai. Hazánk agrár-külkereskedelme Macedóniával 2015-ben a következőképpen alakult: 7102 euró összegű magyar kivitel mellett 2723 ezer euró behozatal volt.

Macedóniában 5 nemzeti park található.

Forrás: Macedón Állami Statisztikai Hivatal (www.stat.gov.mk), Agrárgazdasági Kutató Intézet (www.aki.gov.hu)

1.1.3. Montenegró

Montenegró alapterülete 14 026 km², lakossága 630 ezer fő. A fővárosban, Podgoricában 200 ezer ember él. Az ország szintén rendelkezik tengerparttal (Adriai), a szárazföldön pedig Horvátországgal, Bosznia-Hercegovinával, Szerbiával, Koszovóval és Albániával határos. Azon kevés országok közé tartozik, amelyek (néhány kisebb vitától eltekintve) valamennyi szomszédjával jó, kiegyensúlyozott kapcsolatot ápol.

Az országban a montenegróiak mellett a nemzetiségek aránya 55% (szerb, horvát, bosnyák, albán, macedón). A felekezetek megoszlása: többségében ortodox (74%), emellett muzulmán (18%) és római katolikus (4%).

Montenegró 2006-ban nyerte el újra függetlenségét. Magyarország és Montenegró között a kétoldalú kapcsolatok jók.

Az ország 2008-ban nyújtotta be csatlakozási kérelmét az Európai Unióhoz, 2010-ben kapta meg tagjelölti státuszát, és 2012-ben kezdődtek meg a csatlakozási tárgyalások. A 11-es (mezőgazdaság) és 12-es (élelmiszerbiztonság) csatlakozási fejezeteket 2016 júniusában megnyitották, a 13-as (halászat) fejezet várhatóan az év végéig megnyílik. Az ország 2015-ben kapott meghívást a NATO-tól, a csatlakozási jegyzőkönyv aláírására 2016. május 19-én került sor, az ország – a csatlakozási okmányok ratifikálását követően – várhatóan 2017-ben kap teljes jogú tagságot.

Az ország egyoldalúan vezette be az eurót, mint hivatalos fizetőeszközt, miután 2006-ban függetlenné vált Szerbiától, ezzel megszűnt az addigi nemzeti valuta, a szerb dinár használata. Az ország legjelentősebb iparága a turizmus, azon belül is a tengerparti területek a legfejlettebbek. A helyi és bioélelmiszereknek felvevőpiacot jelentő vidéki, falusi turizmus még kevésbé jellemző, fejlesztendő terület. A közúti és a vasúti infrastruktúra fejlesztésre szorul. Előreláthatólag az év végétől közvetlen légiösszeköttetés jön létre Budapest és Podgorica között, és elkezdődött a Belgrádot Barral összekötő autópálya építése is.

A mezőgazdaság a munkahelyek jelentős részét biztosítja (a statisztikák 5,7 és 30% között szóródnak). Az ágazat a bruttó hazai termékhez 10%-kal járul hozzá. Montenegró területének 70%-a alatt kiváló minőségű karsztvíz található, bővizű forrásokkal. Ennek ellenére a vízkincset nem használják ki megfelelően. Az ország teljes területének 40%-a erdő. A mezőgazdaságilag művelt terület nagysága 231 ezer hektár; művelési áganként: 94% rételegelő, 3% szántó, kert-gyümölcsös 2%, konyhakert 1%.

Az állattartásban a szarvasmarha (94 ezer db), a juh (204 ezer db), a kecske (33 ezer db), a sertés (22 ezer db), a baromfi (596 ezer db) a legjelentősebb. A méhállomány 50 ezer családból áll. A növényi kultúrákban a szőlő, a zöldség-gyümölcs és az olive a legfontosabb.

Montenegró külkereskedelmi mérlege 2015-ben is jelentős passzívumot mutatott (1 523 millió euró), az import fedezettsége mindössze 17% volt, alacsonyabb az előző évinél, és a

régióhoz tartozó három ország közül a legalacsonyabb. Főbb mezőgazdasági exportcikkek: hús- és húskészítmények, malomipari termékek, bor, dohány (összesen 53 ezer euró); importcikkek: élőállat, hús- és húskészítmények, tejtermékek, gabona, zöldség-gyümölcs, takarmány, italok, kávé, kakaó, dohány (összesen 447 ezer euró). Montenegró főbb kereskedelmi partnerei az EU (Olaszország, Horvátország, Németország, Görögország, Szlovénia) és a CEFTA (Szerbia, Bosznia-Hercegovina, Macedónia) tagországai. Hazánk agrár-külkereskedelme Montenegróval mérsékelt, 2015-ben az exportunk 2784, míg az import 11 ezer euró volt.

Montenegróban 5 nemzeti park található.

Forrás: Montenegrói Statisztikai Hivatal (www.monstat.org), Agrárgazdasági Kutató Intézet (www.aki.gov.hu)

1.2. Az ágazatok regionális aktualitásai

1.2.1. Mezőgazdaság, vidékfejlesztés, élelmiszeripar

A régió országaiban a mezőgazdaság a bruttó hazai termék és a foglalkoztatás szempontjából egyaránt igen jelentős nemzetgazdasági ágazat, mindkét érték jóval a magyarországi átlag fölött helyezkedik el (ld. az előző pont adatait). A népesség jelentős része él vidéken, és jellemzően kis alapterületű, gyakran elaprózódott, gazdaságosan nehezen művelhető parcellákon gazdálkodnak a családok, szerény jövedelmet és megélhetést biztosítva ezzel maguknak. A gazdálkodók megerősítése a kormányzatok programjaiban szerepel. Fontos hangsúlyozni, hogy a városokban élő, szintén jelentős számú népességet azonban az agrárium a jelenlegi kapacitásaival nem tudja ellátni elegendő mennyiségű élelmiszerrel, ezért a régió országai jelentős importra szorulnak, hosszú távon pedig az élelmiszeripari kapacitások növelése szükséges, amely fejlett intézményrendszer és infrastruktúra nélkül elképzelhetetlen.

Ezen országok számára az Európai Unióhoz történő csatlakozás – szakmapolitikai szempontból is – kiemelt jelentőséggel bír. Az integrációs folyamat magával hozza a szakpolitikák felülvizsgálatát, az agrárigazgatási intézményrendszer fejlesztését, valamint az ágazat versenyképességét. A fejlettebb gazdaságok pedig stabilitást is jelentenek a Balkán számára, társadalmi és gazdasági értelemben egyaránt, amely Magyarország érdekét is szolgálja.

A csatlakozásra való felkészülésben a tagjelölt országoknak lehetőségük van, hogy támogatást kapjanak az Európai Uniótól, az előbb említett fejlesztések végrehajtására. Az Előcsatlakozási Támogatási Eszköz mezőgazdaságra és vidékfejlesztésre vonatkozó eleme az ún. IPARD, melyen keresztül számos program megvalósítására nyílt lehetőség az elmúlt időszakban. A közigazgatási intézményfejlesztés eszközei a Twinning és TAIEX projektek, amelyek révén új intézményeket hoznak létre, a meglévő intézmények szakmai kapacitásait bővítik, és segítséget nyújtnak a nemzeti jogszabályok közösségi joghoz történő közelítéséhez. Magyarország az agrárium területén az elmúlt években több ilyen projektet is végrehajtott Montenegróban, Macedóniában és a tágabb régióban egyaránt, emellett a beszámolási időszak alatt több új szakterületet sikerült azonosítani a régió országaiban (ld. bővebben a 2.1. pontban). Ami az IPARD másik felhasználási területét jelenti, az a gazdák, valamint üzemek támogatása termelési és feldolgozási kapacitásaik növelésére. A bevezetőben említett élelmiszer-feldolgozás bővítése, valamint az élelmiszerbiztonság fejlesztése a hozzáadott értéket növeli, és hozzájárul az importfüggőség csökkentéséhez, amely vitathatatlanul fontos szempont. A támogatások a térség fontos ágazataiban (elsősorban a tej- és húsfeldolgozás, a halászat és akvakultúra, a zöldség-gyümölcs termesztés, az olajbogyó-feldolgozás, a szőlő- és bortermelés, valamint gyógy- és erdei növények feldolgozása esetében) érhetőek el.

A nagyarányú élelmiszerimportból adódó függést az élelmiszertermelő kapacitások jobb kihasználásával lehet csökkenteni. A helyi kormányok ebben jelentős szerepet szánnak a mezőgazdasági beruházásoknak, az élelmiszerbiztonsági szabványoknak, a képzésnek és a helyben előállított termékek népszerűsítésének. Az export fejlődésében néhány ágazat (zöldség-gyümölcs, bor, dohány, olíva) jelentős szerepet játszik, de más termékcsoportokban is szeretnék javítani a külkereskedelmi mérlegüket, amely kedvező kölcsönhatást jelenthet a vidéki foglalkoztatásban és javíthatja a mezőgazdaságból élők jövedelmi viszonyait is.

1.2.2. Környezet- és természetvédelem, vízügy

Ami a környezetvédelmet illeti, a nyugat-balkáni országok, jelenleg hasonló kihívásokkal szembesülnek, mint az EU csatlakozást megelőző évtizedekben Magyarország. A régió városaiban most kezdik el kiépíteni, vagy korszerűsíteni a víz- és szennyvízhálózatot és szennyvíztisztítókat, ahol teljes technológiákat vesznek át. A szennyvíziszap problémája a turizmust is érinti, ezekre is megoldást szeretnének találni az érintett önkormányzatok régiószerte. A hulladékgazdálkodáson belül a kommunális hulladék elhelyezése, valamint az ipari szennyezések megszüntetése, rekultivációja szerepel a legfontosabb feladatok között. Utóbbi azért is fontos, mert több olyan, állami tulajdonú terület privatizációját tervezik, amelyek iparilag szennyezettek. A vízgyűjtő-gazdálkodás és az árvízvédelem szintén olyan kérdések, melyben a közeljövőben fontos tervezési és kivitelezési feladatok fognak jelentkezni. Mindezek alapján az átmenetben szerzett magyar tapasztalatokat a délkeleti partnereink jól tudnák hasznosítani közigazgatási intézményfejlesztés, tudásátadás, beruházások tervezése, projektek kivitelezése, technológiák exportja, üzemeltetés stb. révén.

A természetvédelemmel kapcsolatban elmondható, hogy a régió országai fontosnak tartják a természeti örökség megőrzését. Valamennyi országban nemzeti parki védettséget élveznek a kiemelt természeti területek, azonban a különleges madárvédelmi területek és természetmegőrzési területek, azaz a Natura 2000 hálózat kiépítése még hátralevő feladatként jelentkezik.

Szükség lenne továbbá a környezet- és természetvédelmet átfogóan megközelítő szemléletformálás, pozitív attitűd kialakítása a társadalomban, ugyanis a helyi lakosság nagyobbik része nincsen tudatában annak a természeti kincsnek, amely fölött a régió rendelkezik.

1.3. Nemzetközi kapcsolatok a régióban

A régió országai széleskörű nemzetközi kapcsolatokat ápolnak két- és többoldalú szinten egyaránt.

Albánia, Macedónia és Montenegró egyaránt az ENSZ, azon belül is a Világbank-csoport, az Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete (FAO), valamint a Nemzetközi Mezőgazdasági Fejlesztési Alap (IFAD) tagja. A szervezetek révén szaktudás és pénzügyi források áramlanak az agráriumba. Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) szintén jelen van mindhárom országban. A mezőgazdasági tárcák pedig teljes jogú tagjai a Délkelet-Európai Regionális Vidékfejlesztési Állandó Munkacsoportnak (SWG RRD), melynek célja a mezőgazdaság és a vidéki területek fenntartható fejlesztése, valamint az EU integrációra való felkészülés.

Ami a kétoldalú szakmai kapcsolatokat illeti, a szaktárcák jó kapcsolatot ápolnak más, főleg EU-s tagállamok (Olaszország, Németország, Horvátország, Szlovénia) partnerminisztériumaival, és a nagy európai donorok fejlesztési ügynökségeivel. Ezekkel az országokkal rendszeresek a tapasztalatcserék, közös szakmai programok, tanulmányutak, amelyek további gazdasági együttműködések alapoznak meg.

Magyarország és az említett régiós országok közötti kétoldalú kapcsolatok politikai és szakmai szinten egyaránt kiegyensúlyozottak, barátiak. Hazánk támogatja a térség euro-atlanti integrációját, számos projektben, közös programban tevékenyen vesz részt intézményei, szakértői révén.

1.4. Az agrár- és környezetügyi igazgatás intézményrendszere

1.4.1. Albánia

Földművelésügyi, Vidékfejlesztési és Vízügyi Minisztérium; miniszter: *Edmond Panariti*
Környezetvédelmi Minisztérium; miniszter: *Lefter Koka*

1.4.2. Macedónia

Földművelésügyi, Erdészeti és Vízügyi Minisztérium; miniszter: *Mihail Cvetkov*
Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium; miniszter: *Bashkim Ameti*

1.4.3. Montenegró

Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium; miniszter: *Branimir Mugoša*
Fenntartható Fejlesztési és Turisztikai Minisztérium; miniszter: *Branimir Gvozdenović*

2. Megvalósult, illetve folyamatban levő két- és többoldalú együttműködések

2.1. Közigazgatási intézményfejlesztés

2.1.1. Montenegró

Montenegróval a közigazgatási együttműködést bilaterális projekt (kistermelők, családi gazdálkodók támogatása, élelmiszerbiztonság és élelmiszer-feldolgozás, termelői szervezetek témákban) keretében tervezzük folytatni, melynek előkészítő munkáit a Nagykövetség megkezdte. Várhatóan ez év októberében montenegrói gazdákból álló delegáció látogat Magyarországra, hogy a magyar tapasztalatok felől tájékozódjanak.

A montenegrói agrártárca álláspontja szerint a 2012-2013 közötti – egyébként kiválóan sikerült – növényegészségügyi brit-magyar intézményfejlesztési projektet követően Twinning helyett a jövőben a TAIEX és EuropeAid projektekre szeretnék a hangsúlyt helyezni. A montenegrói felet elsősorban az élelmiszerek (különösen a bor) eredetvédelme érdekli.

Az EuropeAid keretében 2015 decemberében a Vialto Consulting Kft. magyar tanácsadó cég vezetésével, magyar államigazgatási szervezet (MVH, FÖMI) és egy olasz céget is tartalmazó konzorcium adott be pályázatot a montenegrói parcellaazonosító rendszer kiépítésére. A magyar-olasz pályázatot 2016 márciusában végül a második helyre rangsorolták.

Nagykövetségünk a helyi agrártárcával már előkészített egy eredetvédelmi projektet, amelyre az Európai Bizottság jóváhagyását követően kerülhet sor 2016 hátralevő részében. Szintén lehetőség nyílt a montenegrói kifizető ügynökséggel való együttműködésre az Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer kiépítése kapcsán. Az igények és a lehetőségek jelenleg pontosítás alatt vannak a két fél részéről, különösen a magyar intézményi struktúrában bekövetkező változásokra való tekintettel.

A montenegrói társtárca más területeken is szeretne tapasztalatokat szerezni: diverzifikáció, vidéki és agroturizmus, élelmiszer-feldolgozás, családi gazdálkodások. Ezeket a témákat akár a TAIEX, akár kétoldalú szakmai találkozókra lehetne megvitatni.

2016 májusában az AAM Vezetői Informatikai Tanácsadó Zrt. magyar tulajdonú tanácsadó cég által benyújtott EuropeAid pályázatot hirdették ki győztesnek a montenegrói Natura 2000 hálózat kiépítésére kiírt közbeszerzésben. A 3 év időtartamú projekt összértéke 2,4 millió euró, a szakértői napok száma 3.300. A projekt során a szakértők az EU Madárvédelmi és Élőhelyvédelmi Irányelvvel összhangban helyszíni adatgyűjtést végeznek a Natura 2000 hálózat kiépítésének támogatására.

Az IFAD a vidéki életminőség javítása, a fiatal munkaerő elvándorlásának megakadályozása, valamint a mezőgazdasági beruházások előmozdítása céljából a termelői szervezetekkel, valamint a vidéki infrastruktúra fejlesztésével kapcsolatos projektet indít 2016 augusztusában. A szervezet Nagykövetségünk kezdeményezésére megküldte a Montenegróba tervezett projekt részletes koncepcióját, amelyet augusztus hónap folyamán tekintünk át a szervezet szakértőivel, a projektben történő magyar részvétel megvizsgálása céljából.

A FAO a Mezőgazdasági Számviteli Információs Hálózattal (FADN, magyarországi alrendszere a tesztüzemi rendszer) kapcsolatos fejlesztési projektet kivitelez Montenegróban. A projekt célja a vonatkozó intézményrendszer kiépítése, valamint az adatgyűjtés és -feldolgozás keretrendszerének kialakítása. A projektet a FAO budapesti székhelyű Európai és

Közép-ázsiai Regionális Hivatala finanszírozza és kivitelezzi, a megvalósításban a téma magyarországi felelőse, az Agrárgazdasági Kutató Intézet szakértői révén vesz részt.

2.1.2. Albánia

Az albán agrártárca, valamint a FAO tiranai irodája kezdeményezett egy, a családi gazdálkodások fejlesztésével és az iskolai ételmezési programokba történő bekapcsolásával foglalkozó projektet, és kérte Magyarországot a program szakmai és pénzügyi támogatására. A FAO-magyar együttműködés folytatásának tervezésekor javasoljuk ezt a projektet figyelembe venni.

Az EU LIFE környezetvédelmi programja keretében az albán UMT egyetem 2 millió eurós projektre kíván pályázni, melyben tagállami partnerként Magyarországot szeretné bevonni. Jelenleg a hazai kapacitások felmérése zajlik.

Az agrár- és a környezetügyi tárca a következő területeken szeretne még tapasztalatokat szerezni az FM-től, illetve a társtárcaiktól: földbirtokpolitika; élelmiszerlánc-felügyelet és laborhálózat; vízgazdálkodás (mezőgazdasági öntözés és árvízvédelem); erdészet; hulladékgazdálkodás; levegőtisztaság-védelem; természetvédelem és természetmegőrzés.

2.1.3. Macedónia

Macedóniával a közigazgatási együttműködést a Mezőgazdasági Számviteli Információs Hálózat helyi alrendszerének kiépítésével tervezi folytatni az FM és az Agrárgazdasági Kutató Intézet egy Twinning projekt keretében, melynek előkészítése megkezdődött. Napirenden van még egy, az agrárszakképzési tapasztalatok megosztását célzó csereprogram megvalósítása.

Az Európai Unió szkopjei delegációja és a szaktárca tájékoztatása alapján Twinning projektek várhatók a következő szakterületeken: FADN, szövetkezetek, agrárinnováció és – kutatás, legelőgazdálkodás, agrárszakképzés, agrárszaktanácsadás, halászat, mezőgazdasági öntözés, földbirtok-konzolidáció, Natura 2000, biodiverzitás és génmegőrzés, vízgyűjtő-gazdálkodás, árvízvédelem, víz-keretirányelv, projekt-menedzsment és monitoring.

A macedón agrártárca a következő területeken szeretne még tapasztalatokat szerezni magyar partnerétől: termelői szervezetek; termelői piacok, értékesítés; Közös Piaci Szervezetek; földbirtok-konzolidáció; mezőgazdasági öntözés.

2.1.4. Magyar szakértők EU-s projektekbe történő delegálásának lehetősége

A Technical Assistance and Information Exchange (TAIEX) egy, az Európai Bizottság által nyújtott támogatás, amelyet a Bizottság az Európai Unióhoz történő csatlakozás elősegítésére adományoz a csatlakozás előtt álló országoknak. Élve a TAIEX-szabályok adta lehetőséggel javasoljuk, hogy a magyar szakértők regisztrálják magukat az EU TAIEX adatbázisába, mert így rugalmasabban, gyorsabban el lehet őket érni egy-egy projekt szakértőinek toborzásakor.

2.2. Ösztöndíjas programok

A Magyar Kormány által a 203/2007 (VII. 31.) sz. Korm. határozat alapján az ENSZ Élelmiszerügyi és Mezőgazdasági Szervezetén keresztül felajánlott ösztöndíjakra 2008 óta pályázhatnak a régió országainak egyetemi hallgatói. A programban részt vesznek a magyarországi egyetemek agrár fakultásai.

A FAO-magyar ösztöndíjas programba 2015-ben 1 montenegrói hallgató nyert felvételt a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karára, aki két éven keresztül a Magyar Kormány ösztöndíjával tanul hazánkban. 2016 júniusában 1 albán hallgató végzett az FM-FAO program keretében a Szent István Egyetem Mezőgazdasági és Környezettudományi Karán (a tágabb régióból még 2 koszovói és 1 bosznia-hercegovinai hallgató szerzett diplomát az idén). A program 2016 szeptemberében folytatódik, előreláthatólag 1 montenegrói hallgató kerül felvételre.

A Central European Exchange Program (CEEPUS) keretében a Szent István Egyetem Mezőgazdasági és Környezettudományi Kara 2016 júliusában akvakultúra és halászat témájú nyári egyetemet szervez, melyre Nagykövetségünkön keresztül a régió hallgatóit is meghívta.

Az ösztöndíjas programok nagyszerű lehetőséget nyújtanak arra, hogy kétoldalú szakmai kapcsolatainkat elmélyítsük. A tapasztalatok szerint a Magyarországon végzetek egy része (beleértve a FAO-s hallgatókat is) hazájukba visszatérve fontos pozíciókat töltenek be az államigazgatásban vagy a versenyszférában, amely megalapozza a későbbi tudományos, gazdasági és politikai kapcsolatainkat.

2.3. Vállalati együttműködések

2.3.1. Montenegró

Jóllehet, a korábban dinamikusan növekvő agrár-külkereskedelmi forgalom a 2015-ös évben – részben az orosz embargó, részben pedig a kevés számú, nagy importőrök egyikének (Franca Mesopromet) kiesése miatt megtorpant, sőt néhány területen vissza is esett, a kapcsolatok fellendítése érdekében tárgyalásokat kezdeményeztünk a kereskedelemfejlesztési lehetőségekről. Az Agrosystem Zrt. és leendő montenegrói partnere, a Niksen Trade készek arra, hogy a magyar élő sertés kivitelével kapcsolatban együttműködjenek. A finanszírozási kérdések tisztázását követően a tervek szerint 2016. II. félévétől elindul az élő sertés szállítása Montenegróba. Az elmúlt időszakban további élelmiszeripari cégek (borászok, sörfőzde, tésztaüzem, kukoricamalom stb.) érdeklődtek a montenegrói piac iránt, részben a Magyar Nemzeti Kereskedőház által összehangolt, illetve rendezett eseményeken (Budva Élelmiszeripari Vásár; Herceg Novi bor- és gasztronómiai kiállítás), részben pedig egyénileg. Az MNKH helyi képviselőjének bevonásával folyamatosan zajlik a piac elemzése, és a magyar termékek bevezetési lehetőségének vizsgálata.

2016. március 22-25. között Montenegróban folytatott tárgyalásokat az MNKH delegációja, kiegészülve az *Inwatech Környezetvédelmi Kft.* képviselőjével. A látogatás fókuszában a környezetvédelmi projektek – azon belül is elsősorban a szennyvíztisztítás – voltak. A program során a delegáció tagjai megbeszéléseket folytattak a környezetvédelemért felelős tárca államtitkárával, számos montenegrói város polgármesterével, valamint víz- és csatornázási műveinek vezetőivel, továbbá több helyi vállalat képviselőjével. A látogatás folyamán a magyar cég magyarországi szakmai látogatásra hívta az érdeklődő montenegrói partnereit, egyúttal vizsgálja a projektekbe történő bekapcsolódás lehetőségét.

Az *Inwatech* delegációja 2016. június 28-29. között ismét Montenegróba látogatott, hogy több, szennyvízkezeléssel kapcsolatos beruházásról személyesen tárgyaljon, és egyben szennyvíztisztítási kapacitásait kiejánlja potenciális montenegrói partnereinek. Az országban az EU csatlakozási tárgyalások, azon belül is a környezetvédelem és a turizmus fontossága miatt kiemelt prioritást élveznek a szennyvízkezeléssel kapcsolatos beruházások. A cég a fejlesztésekhez helyi partnerekkel is együtt szeretne működni, az elképzeléseket egyeztetetté egymással a leendő partnerek.

Az *Envirotis Holding Zrt.* cégcsoport képviselői 2016. április 27-28. között folytattak tárgyalásokat a környezetipari fejlesztési lehetőségekről. A helyi szaktárca főigazgatójával folytatott megbeszélésen a felek az alábbi lehetséges együttműködési szakterületeket azonosították be: az ipari szennyezések megszüntetése, a környezeti kárelhárítás, a szennyvíziszap-kezelés, a hulladékégetés és a tájrehabilitáció.

A sajobábonyi székhelyű *Kiss cégcsoport* vezetése a montenegrói hulladékkezelési feladatokba történő bekapcsolódás lehetőségeinek vizsgálata céljából 2016. május folyamán Nikšićbe látogatott. A polgármesteri hivatal júniusban megküldte a részletes adatokat és terveket a magyar cégnek, amely alapján a Kiss Kft. a tanulmányt elkészítheti. A magyar fél hamarosan újabb tárgyalást tervez a további feladatok konkretizálása céljából.

Montenegró egyik legnagyobb élelmiszeripari vállalkozása, a *Franca Holding*, húsüzeméhez korábban jelentős részben Magyarországról vásárolta az alapanyagot (sertés- és marhahús). Jelenleg már csak marhahúst vásárol, ugyanis a sertéshús ellátásában problémák mutatkoztak. A cég ugyanakkor nyitott arra, hogy továbbra is Magyarországról vásárolja a húst és élő állatot, emellett más termékek beszerzését is tervezi. Hosszabb távon a cég szennyvíztisztítással és állati eredetű hulladékkal kapcsolatos beruházást is tervez.

Az ország másik két jelentős élelmiszeripari vállalkozása, a *Martex* és a *Niksen Trade* sertéshús alapú termékeik előállításához külföldi beszállító partnerekkel dolgozik együtt. A magyar sertéshús kiváló minősége miatt potenciális vásárlóként jelenhetnek meg a magyar sertés piacon – mindkét cég képviselője kinyilvánította ebbéli szándékát, különbségek az ár megítélésében mutatkoztak.

A montenegrói autópályaépítéshez kapcsolódóan a kínai *IETC* vállalkozás baromfihúst és étolajat kíván beszerezni. Az MNKH helyi képviselője már megrendelte az első szállítmány kacsahúst a kínai cég részére.

A *Montenegrói Gazdasági Kamara*, az *Organic Montenegro* biogazdálkodókat tömörítő érdekképviseleti szervezet, valamint a *Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium* felé jeleztük a magyar cégek egzotikus zöldségek és gyümölcsök iránti import igényét. A nyár folyamán találkozókat kezdeményezünk a potenciális montenegrói, illetve albán termelőkkel, valamint az őket összefogó szervezetekkel.

A magyar agrártermékek lehetséges montenegrói exportja kapcsán a korábbiak (sertés- és marhahús, étkezési és takarmánygabona szállítása; élelmiszer-feldolgozási kapacitások bővítése) mellett montenegrói részről felmerült a tojótúkok behozatali igénye. A pontos igények felmérését szeptemberre tervezzük, addig hasznos lenne az érdeklődő magyar cégek beazonosítása a terméktanácsok, a NAK, illetve az MNKH révén.

2.3.2. Albánia

A *Balfin Group* elnevezésű albán befektetőcsoport növénytermesztéssel, tárolással és értékesítéssel kapcsolatos beruházást hajtott végre Albániában. A gazdaság üzemeltetéséhez külföldi szakembereket, cégeket is várnak. A magyar *Hand Kft.* érdeklődést mutatott a projekt iránt, és jelentkezett a Balfin által kiírt, hűtőházzal kapcsolatos tenderre.

Tárgyalást kezdeményeztünk az *Albán Kereskedelmi Kamarával* is, hogy beazonosítsuk a potenciális együttműködési területeket. Az albán kamara a következő területeken várja magyar cégek és szakértők partnerségét: üvegház és fóliasátor technológiák; mezőgazdasági gépesítés; napenergia-hasznosítás; élelmiszer-feldolgozás; agro-turizmus; export-engedélyezés.

2.3.3. Macedónia

Tárgyalást kezdeményeztünk a *Macedón Kereskedelmi Kamarával* is, hogy beazonosítsuk a potenciális együttműködési területeket. A macedón kamara a következő területeken várja magyar cégek és szakértők partnerségét: öntözés; vetőmag-előállítás; mezőgazdasági gépesítés; csirkekellető üzemek létrehozása; állati eredetű melléktermékek hasznosítása; mezőgazdasági tevékenység biztosítása; GMO-mentes köztermesztés; halászat.

2.4. Rendezvények

Illés Bálint szakdiplomata az alábbi mezőgazdasági, és környezetvédelmi témájú szakmai rendezvényeken vett részt.

2016. április 12-15. A Délkelet-Európai Regionális Állandó Vidékfejlesztési Munkacsoport 35. emelt szintű szakértői ülése

A *Délkelet-Európai Regionális Vidékfejlesztési Munkacsoport (SWG-RRD)* a macedóniai Ohridban tartotta a 35. emelt szintű szakértői ülését (Assembly Meeting), melyen a régió országainak agrártárcái mellett a megfigyelő tagok, valamint az érintett nemzetközi szervezetek vettek részt. A szervezet főtitkárával való egyeztetés során felmerült az FM állandó tagsága, valamint egy magyarországi helyszínű emelt szintű szakértői ülés. Folytatódnak továbbá a szervezet által az Európai Bizottságnál igényelt TAIEX projektek, amelyekbe az FM magyar szakértőket is jelölt.

2016. április 21-23. Budvai Nemzetközi Élelmiszeripari Kiállítás és Vásár

A 42. *Budvai Nemzetközi Élelmiszeripari Vásáron* Magyarország külön standdal jelent meg. Összesen 7 magyar vállalkozás, illetve termékcsalád volt jelen a vásárban. Nagykövetségünk a megjelenő magyar cégek képviselői részére üzleti találkozót kezdeményezett.

A *Törley Pezsgőpincészet Kft.* pezsgői, valamint a *Zwack Unicum* már megtalálhatóak néhány nagy élelmiszer-kiskereskedelmi lánc üzleteiben. A disztribútor tervezi a további láncokban történő értékesítést is.

2016. május 3-5. Herceg Novi bor- és gasztronómiai kiállítás

Az idén második alkalommal megrendezett *Herceg Novi bor- és gasztronómiai kiállításon* 5 magyar cég vett részt. Nagykövetségünk a megjelenő magyar cégek képviselői részére itt is kezdeményezett üzleti találkozót, valamint kapcsolatfelvételt egyéb szakmai partnerek irányába. Ennek eredményeképpen a Magyar Nemzeti Kereskedőház helyi képviselője az első szállítmány bort már megrendelte a *Gere Tamás és Zsolt*, valamint a *Boranal* pincészetektől.

2016. június 9. Hagyományos és biotermékek vására, Podgorica

Montenegró függetlenségének 10 éves évfordulója alkalmából a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési minisztérium egy, a *hagyományos és biotermékeket népszerűsítő programsorozat* szervezett, valamennyi nagyobb települést bevonva. A projekt célja a helyi minőségi termékek bemutatója, valamint az ezek előállításához szükséges agráripari kapacitások fejlesztése.

2016. május 27. Let's do it! – önkéntes hulladékgyűjtő akció, Podgorica

A *Let's do it!* mozgalom keretében országos önkéntes hulladékgyűjtési akciót szerveztek, amelyre a diplomáciai testület képviselőit is meghívták. A társadalmi mozgalom 2008-ban indult Észtországból, jelenleg 112 ország vesz részt a munkában (közte Magyarország is).

2.5. Vezetői és szakértői delegációk látogatása

A szakdiplomata a következő delegációs látogatások előkészítésében és lebonyolításában vett részt.

2016. március 22-25. Magyar Nemzeti Kereskedőház, Inwatech Környezetvédelmi Kft.

Montenegróban folytatott tárgyalásokat az MNKH delegációja, kiegészülve az *Inwatech Környezetvédelmi Kft.* képviselőivel. A látogatás fókuszában a környezetvédelmi projektek – azon belül is elsősorban a szennyvíztisztítás – voltak.

2016. április 25-26. Niksen Trade d.o.o.

A hagyományos montenegrói, prémium jellegű füstölt sonkákat és egyéb húskészítményeket előállító montenegrói cég a közelmúltban vásárolt sertéstelepet malacokkal és anyakocákkal kívánja feltölteni. A vállalat a Magyarországról történő beszerzést is fontolgatja, ezért tulajdonosa 2016 áprilisában Magyarországra utazott, ahol több állattartó telepet is megtekintett.

2016. április 27-28. Envirotis Holding Zrt.

Az *Envirotis* cégcsoport képviselői Montenegróban folytattak tárgyalásokat a környezetipari fejlesztési lehetőségekről. A helyi szaktárca főigazgatójával folytatott megbeszélésén a felek az alábbi lehetséges együttműködési szakterületeket azonosították be: az ipari szennyezések megszüntetése, a környezeti kárelhárítás, a szennyvíziszap-kezelés, a hulladékégetés és a tájrehabilitáció.

2016. május 3-5. Kiss cégcsoport

A *Kiss* cégcsoport vezetése a montenegrói hulladékkezelési feladatokba történő bekapcsolódás lehetőségeinek vizsgálata céljából Montenegró második legnagyobb városába, Nikšićbe látogatott. A város polgármestere és a városi közműszolgáltató cég vezetője adtak részletes tájékoztatást a folyamatban levő, illetve a tervezett környezetvédelmi beruházásokról (szennyvíztisztító, hulladékégető).

2016. május 23-25. Agrosystem Zrt.

A *Niksen Trade* magyarországi látogatásának folytatásaként 2016. május 23-25. között Montenegróba érkeztek az *Agrosystem Zrt.* képviselői. A látogatás legfontosabb célja a *Niksen Trade* húsipari vállalattal megkezdett üzleti tárgyalások folytatása volt.

2016. június 28-29. Inwatech Környezetvédelmi Kft.

Az *Inwatech Környezetvédelmi Kft.* delegációja ismét Montenegróba látogatott, hogy több, az ország különböző részein megvalósítandó szennyvízkezeléssel kapcsolatos beruházásról személyesen tárgyaljon, és egyben szennyvíztisztítási kapacitásait kijánlja potenciális montenegrói partnereinek. Az országban az EU csatlakozási tárgyalások, azon belül is a környezetvédelem és a turizmus fontossága miatt kiemelt prioritást élveznek a szennyvízkezeléssel kapcsolatos beruházások.

3. A magyar cégek piacra lépésének feltételei

3.1. Kihívások, akadályok

Albánia, Macedónia és Montenegró – CEFTA országokként – a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek külkereskedelmének mintegy 80 százalékában megszüntette a *kereskedelmet akadályozó tényezőket*. Emellett ezen országok EU tagállamokkal való kereskedelme túlnyomórészt liberalizált, kedvezményes import-vámtarifa rendszer van érvényben. A piacvédő intézkedések (vámok) az érzékenyebb, túltermeléssel küzdő iparágakban (borászati termékek, zöldség-gyümölcs, méz, egyes tejtermékek, húsmarha, húskészítmények) jellemzőek, és ezeket elsősorban a harmadik országokból érkező áruk szabályozására hozták. Hangsúlyozni kell azonban, hogy ezek nem kifejezetten a magyar exportörököt hozzák hátrányos helyzetbe, hanem az összes külföldi céget egyformán érintik. Macedóniában kvótarendszer van érvényben, és az adott kvóta eléréséig nulla vagy minimális mértékű vámkötelezettség terheli az EU-ból érkező árukat és szolgáltatásokat.

Mindezek alapján jelenleg a helyi piacon elsősorban a CEFTA országokból származó áruk dominálnak, emellett népszerűek az EU-ból származó termékek (elsősorban Olaszország, Görögország, Németország).

A *nem vám jellegű akadályok* közül a montenegrói hatóságok által alkalmazott élelmiszerellenőrzési gyakorlat okoz komoly problémát bizonyos – elsősorban a rövid szavatossági idejű – termékek esetében. A növényegészségügyi vizsgálat hatálya alá eső élelmiszeripari termékek Montenegróba történő behozatala során minden egyes szállítmányt laboratóriumi ellenőrzésnek vetnek alá, amelynek kb. 70-100 eurós költsége az importort terheli. Az átlagosan 7 napig tartó vizsgálat befejezéséig az árut nem lehet kereskedelmi forgalomba helyezni, amely nagyban korlátozza a rövid szavatossági idővel rendelkező termékek értékesítését.

A magyar cégek megjelenésével kapcsolatban további szempont a *földrajzi távolság*. A régió közúton való megközelítése a távolsághoz képest viszonylag hosszú időbe telik (Tirana 900 km, 15 óra; Szkopje 800 km, 12 óra; Podgorica 800 km, 13 óra). Zajlanak ugyanakkor az autópálya-építési munkák is a Belgrád-Podgorica, illetve a Belgrád-Szkopje útvonalon. Várható továbbá, hogy 2016. év végére közvetlen légi összeköttetés létesül Budapest és az említett fővárosok között, amely nagymértékben segítheti az üzleti kapcsolatok létrejöttét és ápolását.

A nagy földrajzi távolság a *helyismeret hiányát* is eredményezheti. A közbeszerzési pályázatokon történő részvétel, a helyi piaci viszonyok feltérképezése, az üzleti lehetőségek felderítése céljából ajánlott együttműködést keresni a helyi partnerekkel.

A *marketing* szempontjából megemlítendő, hogy az egykori jugoszláv márkák továbbra is népszerűek a régió országaiban. A fogyasztók ezeket, illetve más jól bejártatott külföldi (olasz, német, görög) árukat keresik az üzletekben. A magyar vállalkozásoknak tehát figyelemmel kell lenni erre a tényre, és különböző eladásösztönzési feladatokkal (pl. kóstoltatás, termékbemutató, szórólap, óriásplakát, reklámspot stb.), költségekkel is számolni.

A *személyes kapcsolatoknak* nagyon nagy a jelentősége a Balkánon. Kapcsolatokat kiépíteni a nyugat-európai szokásokkal ellentétben e-mailen és telefonon keresztül szinte lehetetlen, az üzletkötések jelentős részét több alkalommal történő személyes látogatások, munkaátkezesek előzik meg. A kapcsolattartás formája az üzlet futó szakaszában is hasonló marad. Erre mindenképpen érdemes figyelnie azon cégeknek, amelyeknek korábban nem volt kapcsolatuk a térséggel.

3.2. *Lehetőségek*

A *piac méretével* kapcsolatban kiemelendő, hogy a szóban forgó országok népessége a 600 ezertől a 3 millióig terjed mindössze (a három országban összesen 5,7 millió ember él). Ugyanakkor a földrajzi és kulturális szempontok multiplikátor-hatással lehetnek egy helyi üzletkötésre vagy befektetésre, képessé téve azt, hogy egy országból a többi szomszédos, illetve régiós országot el lehessen érni (a teljes régióban – AL, BA, HR, KS, MK, MN, SI, SR – 26 millió ember él).

A földrajzi szempontoknál további előnyként jelentkezik, hogy Montenegró valamennyi szomszédjával jó kapcsolatot ápol, így ideális kiindulópontja lehet magyar beruházásoknak, amelyek a tágabb régiót kívánják elérni. Albánia helyzete szintén kulcsfontosságú, innen (Koszovót és a többi szomszédos országot is figyelembe véve) egy közel 6 milliós albán piac érhető el.

Diplomáciai szempont, hogy Magyarország hagyományosan jó kapcsolatokat ápol a térség országaival mind politikai, mind szakmai szinten. Ez kedvezően hat az üzleti kapcsolatokra is, a magyar termékeket, technológiákat sok helyütt ismerik és elismerik.

A régió valamennyi országában, a nagykövetségeken mindenütt dolgoznak külgazdasági szakdiplomáták, 2016-tól regionális mezőgazdasági és környezetügyi attaséi poszt is működik, emellett a Magyar Nemzeti Kereskedőháznak is vannak helyi képviselői. Az érdeklődő magyar vállalkozások fel tudják használni a szakdiplomáták és a kereskedőházi irodák *helyismeretét*, akik az üzleti kapcsolat kiépítésében és az üzletfejlesztésben is segítséget tudnak nyújtani a saját gazdaságdiplomáciai eszközeikkel.

A magyar export *finanszírozását* illetően megemlítendő a Magyar Export-Import Bank Zrt. szerepe. Az állami tulajdonú pénzügyintézet a magyar exportőrök számára hatékony finanszírozási és biztosítási konstrukciókat tud kínálni. Az EXIMBANK Belgrádban helyi képvisellel rendelkezik, melynek területi illetékessége kiterjed a régióra. Fontos tudni továbbá arról, hogy az OTP Bank Nyrt-nek Montenegróban leányvállalata van (CKB Bank), amely szintén nyitott arra, hogy magyar exportőröket finanszírozzon.

4. Sajtócikkek, média megjelenések

Illés Bálint szakdiplomata a helyi szakmai rendezvényeken és egyéb alkalmakkor rendszeresen élt a lehetőséggel, hogy a magyar agrárkülgazdasági prioritásokról, a hazai tapasztalatokról beszámoljon a média képviselőinek, és ezen keresztül is tájékoztassa a helyi közvéleményt.

Szakmai cikk a magyar agrárdiplomáciai tevékenység erősítéséről

A Feliciter Kiadó gondozásában 2016. elején jelent meg a magyar gazdaság nyugat-balkáni együttműködésre fókuszáló szaklap, a „*Mađarski Privrednik*“, melyben Illés Bálint 2 oldalas cikket publikált. A cikkben bemutatta a magyar agrárium, élelmiszer- és környezetipar prioritásait, a Magyar Kormány és az FM régióban kifejtett fejlesztési tevékenységét és referenciáit, valamint a nevezett ágazatokban működő magyar cégek külkereskedelmi kapacitásait.

Magyar megjelenés a Budvai Vásárközpont szakmai magazinjában

A 2016. április 21-23. között 42. alkalommal megrendezett *Budvai Nemzetközi Élelmiszeripari Kiállítást és Vásárt* megelőzően Illés Bálint mezőgazdasági szakdiplomata a külgazdasági attaséval együtt felkereste a vásár igazgatóját, a szakmai kérdések egyeztetése céljából. A magyar stand kiemelt helyet kapott a vásárban, egyúttal elnyerte a legszebb kihelyezésért járó vásári különdíjat is. A tárgyalásról fényképes cikket közölt az esemény hivatalos lapja, az „EXPO BUDVA”.

„A két ország barátságára minőségi borral koccintottak” – újságcikk a magyar borászatok részvételéről Herceg Noviban

A 2016. május 3-5. között megrendezett *Herceg Novi bor- és gasztronómiai kiállításról* tudósított Montenegró egyik legnagyobb napilapja, a *Pobjeda*. A lap tudósítója interjút készített Illés Bálinttal, illetve két magyar borászattal (Gere és Boranal) képviselőjével. „A két ország barátságára minőségi borral koccintottak” című cikkében a napilap másnapi száma megemlíti, hogy Magyarország és Montenegró között politikai és gazdasági téren is kitűnnek a kapcsolatok. A cikk méltatja Magyarország gazdag hagyományait a borkészítés területén, kiemeli a 22 történelmi borvidéken termő kiváló minőségű borokat, és említést tesz a magyar borkiválóságok montenegrói piacra történő bevezetésének lehetőségéről. Jelezte továbbá, hogy a két ország agrártárcája között aktív az együttműködés, és Magyarország kész, hogy megossza tapasztalatait a borászat és az eredetvédelem területén, így segítve Montenegró felkészülését az EU piacán várható éles versenyre. A teljes cikk a napilap 2016. május 6-i internetes számában (www.pobjeda.net) érhető el.

Interjú a hagyományos és biotermékek vásárán

2016. június 9-én a montenegrói közszolgálati televízió (RTCG) a *hagyományos és bioélelmiszerek podgoricai vásárán* interjút készített Illés Bálinttal, aki beszámolt a rendezvényen szerzett, valamint a hazai tapasztalatokról. Az interjú még a rendezvény napján megjelent a közszolgálati televízió egyes csatornáján.